

KIB-TEK kamu tekelinden özel tekele dönüştürülmek isteniyor... Özelleştirme KKTC'yi sarsıyor

Enerji özelleştirmeleri Türkiye'nin yanı sıra KKTC'de de gündemde. Ancak, adanın kuzeyinde elektrik enerjisi dağıtımını yapan KIB-TEK, sömürge döneminden kalma düzenlemelerle yönetiliyor, kamu kurumları ve belediyeler borçlarını ödemiyor. Kamu tekeli olan firmanın özelleştirilmesi özel tekel oluşumunu ortaya koyuyor. Kıbrıslı Türk mühendisler, özerk bir yapı oluşturulmasını istiyor.

Osman EMİNEL

KTMMOB EMO Yönetim Kurulu Başkanı

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Elektrik Kurumu (KIB-TEK) ve özelleştirme konusunu değerlendirmeden önce KKTC ve KIB-TEK ile ilgili verilere bakmak gerekir. 1983'te kurulan KKTC, yüz ölçümü olarak 3 bin 355 kilometre karelik (km²) bir alana sahip ve 2011 rakamları ile yıllık 1 milyar 254 milyon kilovat saat (kWh) enerji tüketimi olan küçük bir ada ülkesidir.

KIB-TEK 1952 yılında çıkan ve 1960 ile 1963 yıllarında yeniden düzenlenen Fasıl 171 Elektrik İnkişaf Yasası altında kurulmuş bir kurumdur. Üretim, iletim ve dağıtım görevlerini üstlenen KIB-TEK, üretimin bir kısmını alım garantili bir antlaşma ile özel bir firmadan karşılamaktadır. KIB-TEK'in kurulu gücü 120 (2x60) megavat (MW) buhar türbini ve 105 (6x17.5) MW dizel jeneratörden oluşurken, özel bir firma üretime 105 (6x17.5) MW dizel jeneratörle katılmaktadır. Kuzey Kıbrıs'ta özelleştirme çalışmaları ve planları KKTC'den biraz daha eskidir. 80'li yılların başında başlanarak üretim yapan tesisler bir bir zarar ettirilip kapatılmıştır. Bu yıllarda tüm Akdeniz Bölgesi'ne özellikle Türkiye'ye ihracat yapan Sanayi Holding'e ait 46 tesis ve fabrika zarar ettirilip kapatıldı. Arka-sından 90'lı yıllarda Kıbrıs Turizm İşletmeleri'ne ait oteller ve tesisler zarar ettirilip kapatıldı. Son yıllarda ise Kıbrıs Türk Hava Yolları, özel bir havayolu şirketinin mali durumunu düzeltmek ve kendi olanakları ile alamadığı İngiltere'ye uçuş haklarını vermek için batırıldı ve kapatıldı. Nihayet sıra KIB-TEK, Telekom ve havaalanına geldi.

'Küçük izole sistem'

Liberalleşmenin dayatıcısı, ABD ve büyük AB ülkeleridir. Ancak ABD'nin bazı eyaletleri ve AB ülkelerinin bir kısmı hala bu hizmetleri kamu eliyle yürütürken yöneticilerimiz tam gaz özelleştirme peşinde koşmaktadırlar.

Kıbrıs Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (KTMMOB) Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) olarak, KIB-TEK'in özelleştirilmesinin neden sakıncalı olacağı yönündeki tespitlerimizi şöyle sıralayabiliriz:

Ülkesel ölçekten kaynaklanan nedenlerle rekabet ortamı oluşturulamayacak ve KIB-TEK, devlet tekelinden özel tekele dönecek-

tir. Liberalleşmenin kesin kural olduğu AB içerisinde bile ülkesel boyuttan kaynaklanan ayrıcalıklar sağlandığı göz önüne alınırsa, adamızda enerji konusunda özelleştirme yapılmaması gerektiği açıktır.

Bu konuda, AB Enerji Komisyonu'nun 26 Eylül 2006 tarihli kararı ile Güney Kıbrıs'a ayrıcalık tanınmıştır. (Kararla tüm adayı kapsayacak şekilde "Kıbrıs Cumhuriyeti"ne hak tanınmıştır.) Bu kararda, Güney Kıbrıs "küçük izole sistem" olarak değerlendirilmiştir. Küçük izole sistem, 1996 yılında saatte 3 bin gigavattan (GW) az tüketime sahip ve yıllık

tüketiminin yüzde 5'inden daha azını diğer sistemlerle olan bağlantılarından edinen sistemleri tanımlamaktadır. Adamızın kuzey ve güney taraf olarak ayırıp baktığımızda Kuzey Kıbrıs "mikro izole sistem" tanımına uymaktadır. Ada bir bütün olarak değerlendirildiğinde ise "kü-

çük izole sistem" tanımına girmektedir. KIB-TEK rekabet ortamı yaratabilecek bir özelleştirme modeli için oldukça küçük boyuttadır. AB normlarına göre de bu boyuttaki işletmelerin özelleştirilmesi verimli, güvenilir ve sürdürülebilir değildir.

KIB-TEK zarar ettiriliyor

Geçmişteki örnekleri gibi KIB-TEK önce mali olarak güçsüzleştirilmeye çalışılmaktadır. Tahsilatlar ile ilgili siyasi müdahalelerde bulunulmakta ve KIB-TEK yönetiminin tahsilat yapması engellenmektedir. En büyük alacak devlet kurum-kuruluş ve belediyelerdedir. Mali durumu bozulan KIB-TEK özellikle yakıt alımlarında "spot alım" yapamamakta ve girdi maliyetini artırmaktadır.

KTMMOBEMO olarak 23 Eylül 2011 tarihinde düzenlediğimiz "KKTC'de Elektrik Özelleştirilme(meli)" başlıklı panelin sonuç bildirgesinde şu önerilerde bulunulmuştu:

■ KIB-TEK'in en kısa zamanda kendi yasası hazırlanmalı ve İngiliz döneminden kalma fasıllarla ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkartılan yönetmeliklerle yönetilmekten kurtarılmalıdır.

■ KIB-TEK ve onun gibi KİT durumunda olan kuruluşlar en erken bir zamanda özerk bir yapıya kavuşturulmalı ve bu kurumlar siyasilerin çiftliği olmaktan kurtarılmalıdır.

■ Telefon Dairesi'nin de gerekli yatırımları yapmasına olanak tanınmalı ve daire süratle yeniden yapılanma ile özelleştirme yerine teknolojiyi yakalayacak tam bağımsız bir yapıya kavuşturulmalıdır.

■ AB mevzuatı gereği yapılması gerekenler yapılmalı ve yenilenebilir enerjiye büyük önem verilmelidir.

■ Ülkemizde elektrik enerjisi ihtiyacındaki yıllık artış oranı yüzde 5 ile 10 ara-

sındadır. Bu oran dikkate alınarak gerekli yatırımlara bir an önce başlanmalı ve yeni üretim santralleri ihalesine çıkılmalıdır.

■ KIB-TEK'in borçlarını süratle tahsil edebilmesi için gerekli siyasi irade ortaya konulmalıdır. Başka bir deyişle tahsil edilemeyen elektrik enerjisi tüketimi (devlet kurum ve kuruluşları, yol ve sokak aydınlatma giderleri, pis su arıtma tesisi ve şehirlerarası su pompalama tesisleri, savunma ve diğer) bir an önce tahsil edilebilir duruma getirilmelidir. Böylece birim elektrik enerjisi maliyetleri üzerindeki yüzde 30'u aşan finans maliyeti sıfırlanmalıdır.

■ Devlet-sivil toplum işbirliğinin sağlanması ve alınacak kararların da kamuoyunda kabul görmesi ilkesine uyulmalıdır.

■ KIB-TEK, Enerji Dairesi Müdürü başkanlığında, içinde EMO gibi yasa ile kurulmuş, kamu sorumluluğu almış meslek örgütü temsilcisinin yer alacağı, Barolar Birliği temsilcisi, üniversitelerimizin ekonomi, mühendislik bölümlerinden uzman temsilcilerin ve ilgili sendika temsilcisinin katılımı ile oluşacak bir yönetim kurulu tarafından yönetilmelidir. Kurul üyelerinin hiçbirinden siyasi kimlik aranmamalı, salt mesleki başarı, deneyim aranmalıdır. Yönetim kurulu ilgili odaların ve üniversitelerin önerceği kişiler aday arasından KKTC Meclisi tarafından belirlenmeli ve görev süreleri karma olmalıdır.

■ KIB-TEK'in daha verimli ve hızlı ha-

reket edebilmesi için özellikle tahsilattaki siyasi karışmacılıktan bir an önce vazgeçilmeli ve ödemeyenin elektriği kesilmelidir.

■ Bugüne değin, Tarım ve Doğal Kaynaklar, Dışişleri, Turizm, Maliye, Ekonomi ve Enerji bakanlıklarının sorumluluğunda görev ifa etmeye çalışan KIB-TEK, stratejik planını yapabilmesi için kurulacak Enerji Dairesi ile işbirliği içinde çalışmalıdır. Politikalar burada devlet bazında üretilmelidir. Enerji kaynakları çeşitlendirmesi (Rüzgar, güneş gibi yenilenebilir enerji kaynakları) ancak bu şekilde mümkün olacaktır. Enerji Dairesi salt elektrik enerjisi üretim, dağıtım ve iletimi politikalarını değil, ülkenin kendine özgü ortamında kullanılan enerjinin verimli tüketimine (su ısıtma amaçlı güneş panellerinin verimliliği) yönelik de kurullar geliştirmelidir.

■ KIB-TEK alçak gerilim tesisat kontrol, orta ve yüksek gerilim tesisat kontrol işlerinde kendini geliştirmeli ve yetkinleştirmelidir. Sıhhatli bir enerji kullanımının sağlanmasının kaçınılmaz yolu bu kontrollerin kuralına göre yapılmasından geçmektedir.

■ KIB-TEK'in çalışanlarının yarısı kadar da emekli personele maaş ödeme yükümlülüğünde olduğu gerçeği dikkate alınarak birim enerjiyi daha ucuza mal edebilmeye yönelik emekli personel ödemeleri hakları korunarak KIB-TEK bütçesinin dışına alınmalıdır.